



A BUDAVÁRI PALOTA FELÚJÍTÁSI MUNKÁIRÓL

A BUDAVÁRI PALOTA FELÚJÍTÁSI MUNKÁIRÓL — INTERJÚ GUTOWSKI ROBERTTEL

Szöveg: **Dévényi Sándor, Erhardt Gábor**
Látványtervek: **Robert Gutowski Architects**



> A Budavári Palota átépítése a '60-as, '70-es években a „múltat végképp eltörölni” politikai szándék jegyében történt. E szándék kiegészült a kor egyszerűsítő, a historizmus építészetét értéktelennek tartó építészeti gondolkodásmódjával. Mi ad ma aktualitást a rekonstrukciónak? Pontosabb, ha azt mondjuk, minden nappal egyre fontosabbá válik az egykori Budavári Királyi Palota rekonstrukciója, hiszen az épületegyüttes újjászülése csak évtizedes időtávban valósulhat meg. Hosszú út áll előttünk, a manál messzebbre kell tekintenünk. És az is igaz, hogy a berlini fal leomlása váratlanul, és ezért felkészületlenül ért bennünket. Mire felocsúdtunk, már régen megkezdhattuk volna a munkákat.

A háború utáni megszállás nem csupán egy hosszú időszak a történelemlapok lapjain. Az emberi sorsokban, kapcsolatainkban véghezvitt pusztítása mind a mai napig súlyosan kihat. Az idegen elnyomás közösségeket bomlasztott és templomokat bontott. Ráadásul a Hauszmann Alajos által tervezett és felépített festői állapot elbontását nem értelmezhetjük csupán a 20. század tükrében. A palota Rákosi és Kádár alatti átépítése egy közel ezeréves hagyományt tört derékba, sebet ütve a közösségünket összefogó belső erőn, az önbizalmunkon és a fizikai örökségünkön. Szerencsések vagyunk, mert mi építhetünk, és ahogyan a beregi árvíz után segítséget nyújtottunk, úgy tartozunk azok felé is, akiknek több szenvedés jutott. Ne feledjük, olyan emberek küzdöttek a korszak elnyomása ellen, akik '56-ban végül az életüket is odaadták a mi jelenünkért.

Sorsunk ellentmondásokkal teli, és úgy tűnik, hogy az emberi fájdalommal szembenézni sokkal nehezebb, mint egy ház múltját feltárni. Az építéstörténet mégsem függetleníthetjük a történelemtől. Szembe kell ugyanis néznünk a végérvényes mulasztásokkal. A tudomány eszközeivel képesek vagyunk összegyűjteni az épületre vonatkozó információkat, ezeket dokumentálni és

Ahogy az a korábbi híradásokban szerepelt, a Budavári Palota helyreállításának tervezését Gutowski Robert vezeti. Az északi épületrész felállványozott látványa sejteti, hogy a rekonstrukciós munka nagy tempóban folyik. A tervezési folyamatról, annak érdekességeiről, tanulságairól kérdeztük a tervezőt. Az interjú a 2022 decemberében az internetes felületünkön megjelent beszélgetés újraközlése, amelyet a palota tervezési módszertanáról szóló cikkünk bevezetőjének szánunk. Terveink szerint a tervezés menetéről a későbbiekben is hírt adunk.

rendszerezni tudjuk, hogy majd az egész az átnyújthassuk a közösségnek. Így az épület megismerése révén szembenézünk egy korrallal, értelmezzük és értékeljük, majd letesszük a terheket. Ez a dramaturgia a közösség megújulásának is lehetősége, ha jól csináljuk.

> Volt a tervezés előtti időszakból személyes kapcsolatot az épülettel?

A várbarlangban még az egyetemi zenekarunkkal játszottunk, a múzeumokon túl talán ennyi a fiatalkori személyes kapcsolat a palotával. Később Jackie Orszaczk koncertjére zárandokoltunk el, amelyet az Oroszlános udvarban tartottak. Mostanában gyakran hallgatom újra a 100% című lemezét. Ez az album is üzen, hogy fontos, amit csinálunk. Jómagam is már abba a generációba tartozom tehát, amely egyértelműen a közösségi amnézia áldozata.

> A külső szemlélők számára a tervező kiválasztása nem látványos folyamat, ami a kiemelt státusz miatt érthető. Nyilván vannak, akik nyilvános tervpályázatot várnának el a tervező kiválasztására. Járható út lenne ez szerinted?

Minden építészeti megbízás a bizalmon alapul, amelynek egyik megnyilvánulása lehet a tervpályázat. A mi irodánk Helsinki, Vilnius, Jekatyerinburg, Milánó és Sencsen kulturális életében kiemelten fontos építészeti tervpályázatokon is ért már el sikereket; van tapasztalatunk, ha versenyhelyzetről van szó. A Budavári Palota olyannyira összetett kihívás, hogy egy ötletpályázattal csupán a fel-

szín szintjéig, és ebből fakadóan valószínűleg eredménytelenségre juthatnánk. Jelen esetben, úgy látom, évekig tartó levéltári kutatások után egy hosszú tervezési időszak adhat kellőképpen elmélyült válaszokat.

> Az emberek többsége nem ismeri a Budavári Palota jelenlegi állapotát, azt hiszi, hogy abban minden több száz éves barokk csoda, amelyben egykor királyok laktak. Te hogyan látod az épület jelenlegi identitását? Mennyire volt elkeserítő a jelenlegi állapot funkcionálisan, esztétikailag, műszakilag vagy szellemileg?

Az épületegyüttes műszaki állapota valóban kritikus, azonban a jelenlegi felhasználás annyiban mégis bátorító, hogy a Budavári Palota nemzetünk legjelesebb értékeit rejt. Nem csupán a fizikai örökséget értem ez alatt, hanem a könyvtár és a múzeumok tevékenységét is; ugyanakkor a mai építészeti megjelenés elrejt, súlyos lepelként takarja a múltat.

Az első megrendelői egyeztetések egyike után, amikor éppen indultam vissza az irodánkba, a Döbrentei téren megszólított egy spanyol házaspár, akik a „királyi épületet” keresték. A hegy lábánál állva számukra a palota takarásban volt, ezért nem láthatták pontosan, hová tartanak a térkép alapján. Eligazítottam őket, de hirtelen zavaromban elfelejtettem szólni, hogy más élmény vár rájuk, mint Madridban, Koppenhágában vagy Prágában. Később mindezt a turisztikai közvélemény-kutatások is alátámasztották: bár az épület kívülről kicsit olyan, mint Bécs-

ben, belül azonban üresnek hat. Az európai országokból érkező vendégeink azért gondolhatják mindezt, mert a Budavári Palota mai állapota nincs harmóniában a hely történelmi valóságával, és ez a kívülállók számára is érzékelhető. Van át-fedés, de nincs egyensúly. Olyan, mintha a formaillesztő gyerekjáték kör alakú helyére egy négyzetet próbálnánk elhelyezni. Paradox állapot, hiszen a műkincsek felbecsülhetetlen értéket képviselnek, a középkor feltárt rétegei a múltból való tudásunkat gazdagítják; a lényeg mégis hiányzik: a lelket kiölték a házból.

› **A jelenlegi épületet sokan a hazai műemlékvédelem II. világháború utáni egyik nagy eredményeként értékelik. Nektek mi volt a tapasztalatotok? Milyen folyamatok vezettek a mai állapotokhoz?**

A háború utáni építéstörténetet is kiemelten fontosnak tartjuk. Azt gondolhatnánk, hogy a háborús sérülések utáni bontások és átépítések egy nagy volumenű, lendületes építkezés részeként valósultak meg. Valójában négy évtizednyi lassú, a hauszmanni épületrészek helyén megépített új szerkezetek többszöri visszabontásával, majd újraépítésével terhelt résztörténetek tárulnak elénk.

Bevallom, a kutatásaink kezdetén határozott várakozásaim, szinte elvárásaim voltak. Végül teljesen mást kaptunk: vártam, hogy tetten érzjük a műemlékvédelmi gondolkodást, hiszen az '56-os megtorlások után építészaink jelentős része a műemléki munkák világába menekült, ahol még át lehetett menteni a hitelességet és a szakmai következetességet.

Úgy tűnik, a palota esetében mindez téves előfeltevés volt. A múlt tudományos feldolgozásának csupán marginális nyomait találtuk, és itt most természetesen a hauszmanni palota felépítményéről beszélek, nem a régészeti kutatásokról. Szerettük volna részleteiben feltárni az ötvenes és hatvanas évek politikai és tervezői döntéseit is. Bár a mechanizmusok körülrhatók, az elmúlt időszak intenzív kutatásai alapján egyelőre a konkrét elhatározásokból keveset látunk: mintha nem is lettek volna. Történéseink azt mondják, ez a korszak ilyen volt. A munkatáborokba is úgy vitték el az embereket, hogy arról nem készítettek feljegyzést, a hozzátartozókat és a családot sem értesítették. A palota sorsa mintha ehhez hasonlítana: a keményebb döntések nincsenek dokumen-

tálva. Az igazi támpontot az építészeti és a szakági tervek jelentik, mivel ezek a diagnosztikai kutatásokkal összevetve jól kronologizálhatók, rendszerezhetők. Tudásunk legjavát a fennmaradt nagyszámú tervnek köszönhetjük.

› **Ez a folyamat nyilván törvényszerűen löki az embert az elpusztított értékek túlértékelése felé. Ti milyen irányba indultatok el?**

Már a munka legelején hangsúlyoztam: forró szív, hűvös fej. A nosztalgia teljes tétút a tudományos értékelésben. A műemlék- és örökségvédelem eszközeit használtuk annak vizsgálatára, hogyan alakult át a századfordulós palota a nyolcvanas évek elejére. A szakmagyakorlás hagyományai köteleznek bennünket, az épületegyüttes a törvény erejénél fogva műemlék. Az első ötlet, hogy készítsünk kárleltárt az ostrom utáni állapotról, néhány nap alatt időben eltérő pillanatképként felvett értékleltárak sorozatává forrott ki. A régmúlt értékei, a Hauszmann-értékleltár elemei és a jelen állapotot rögzítő értékleltár időbeliségükben és térben is összevethetőek. Az épület minden egykori és mai részletéről teljességre törekvően gyűjtünk információt. Az összefüggések feltárása és értelmezése érdekében az értékleltárban az elemszintű értékelést kiegészítettük a motívum, a felület, a tér és a térstruktúra szintjére is, és a pontos beavatkozásokat ezen vizsgálatok eredményei alapján határozzuk meg. Talán érzékelhető, milyen monumentális munka ez, de mi sziklára akarjuk építeni a házunkat.

› **Azaz egy érdekes, kettős értékleltár alakult ki, ami a műemlékeknél igen ritka: az egyik a meglévő elemekről, és egy másik a hauszmanni állapotról.**

Sőt, a mi terveinket egy újabb értékleltárként kezeljük. A hibrid értékleltárban kibontakozik a régmúlt, életre kelnek elpusztított értékek, és tovább élnek háború utáni kordokumentumok. Mindez persze nem mechanikus műfaj, hiszen a célunk, hogy a végeredmény harmóniát sugározzon. A módszertani előkészítés



alapján építészeti döntéseket hozunk, amelyek során az egyensúlyra törekszünk, és új hangsúlyokat hozunk létre. Értelmezünk és átértelmezünk, közben pedig mesélünk is az építőművészet nyelvén.

› **Miért esett a választás a Hauszmann-féle külső állapot visszaépítésére? Mennyire volt ez magától értetődő, vagy megrendelői igény?**

A Nemzeti Hauszmann Program a közösségi vágyak megfogalmazása és felelős megvalósítása. A tudományos kutatások nélkül is érzi az ember, hogy a Hauszmann Alajos által tervezett és megépített – ahogyan ő hívta – „Magyar Királyi Vár” integritása csak Prágáéval, Krakkóéval és a legjelesebb uralkodói rezidenciákkal mérhető össze. Az épületegyüttesnek

kétségkívül a 19–20. század fordulója jelentette az utolsó fénykorát; mégis, a szimbolikus döntések valóságba öntése nem valami automatizált folyamat, a rekonstrukció nem képes az eredeti épületet visszahozni, hiszen az elpusztult. Csupán az épületről felhalmozott tudásunk, tervezői és kivitelezői képességeink tudnak testet ölteni.

› **Milyen alapállással fogtál a tervezéshez? Mi mozgatott: az önmegvalósítás, az alázatos rekonstrukció, vagy egy önálló út keresése?**

Először is tanulni szerettem volna, korábban nem foglalkoztam mélyrehatóan a Budavári Palotával. A közelmúlt tengerenyi publicisztikája azt sugallta számomra, hogy le vagyok maradva: mintha a teljes

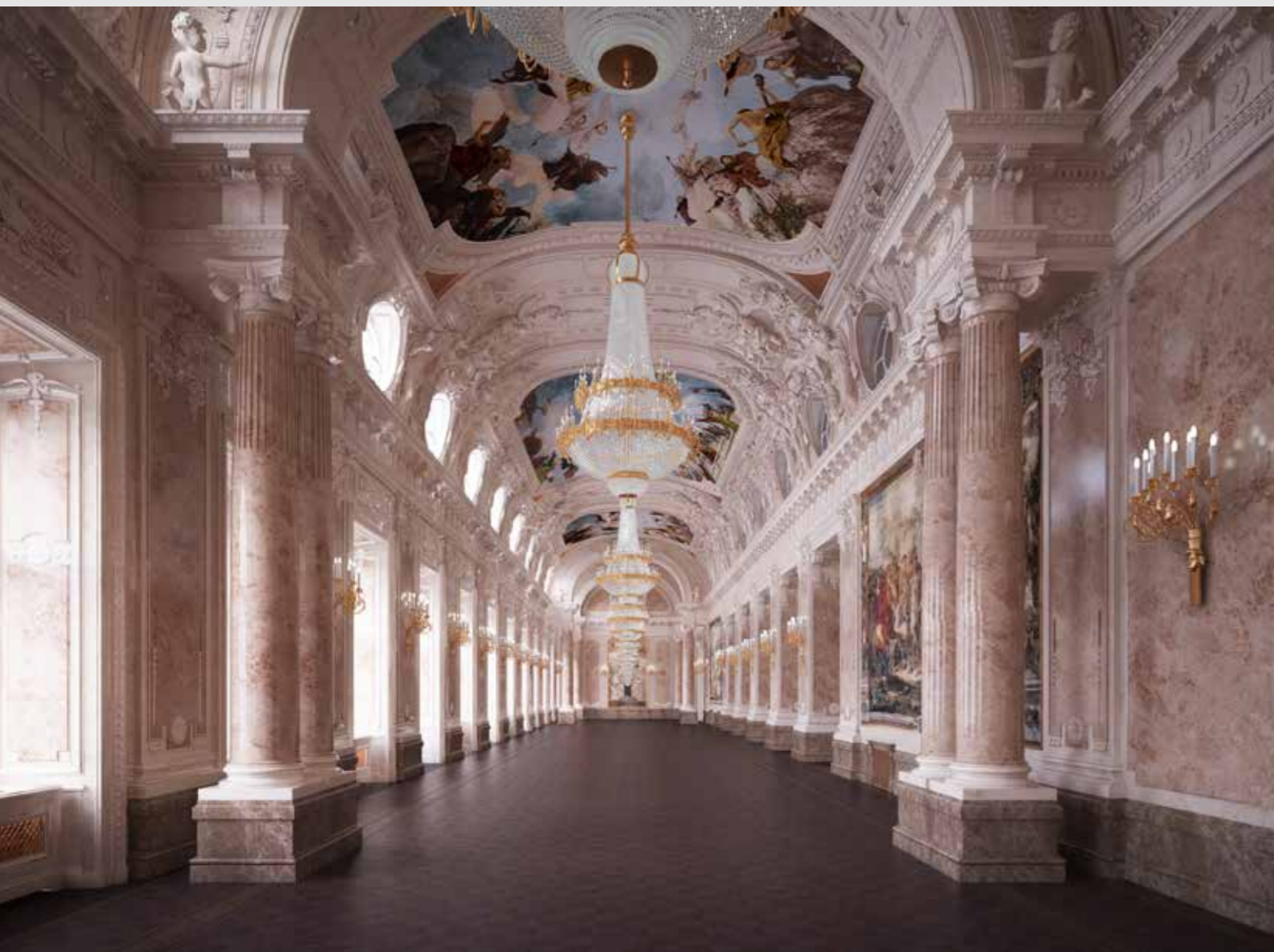
szakmai közélet a palota megújítására készült volna, csak mi nem... Az iróniát félretéve, az érdeklődés és a véleményalkotás intenzitása természetes és fontos dolog, az egyik legfontosabb. Az volt az érzésem, hogy mindenkinek van egy jó ötlete, ugyanakkor a házat még senki sem kérdezte meg. Kezdetből fogva rábíztam magam a feladatra, és engedem, hogy a ház súgja meg, mi a helyes út.

› **Térjünk át a funkcionális ismertetésre! Mi az a központi gondolat, amely meghatározta a tervezési folyamatot?**

Az egykori palota fizikai, szellemi és szakrális valóságát szeretnénk megerősíteni és megosztani a közösséggel. Ha ezt a hangsúlyt következetesen szem előtt tartjuk, akkor a palota sokféle, akár ma

**ABOUT THE RENOVATION OF THE BUDA CASTLE
– AN INTERVIEW WITH ROBERT GUTOWSKI**

"[...] even though it presupposes knowledge about and respect for our past, reconstruction is very much about us in the present and in the future. How is it possible to succeed? By using natural intuition, invention and innovation [...], as Alajos Hauszmann and his predecessors did." The planning phase of the restoration of the Buda Castle is headed by Robert Gutowski. Sándor Dévényi and Gábor Erhardt asked him about the most intriguing parts of and lessons learned in the process. representation and the art of the future, about becoming the Sun as a life goal and about creating the image of the Creator.



is benne élő funkcióknak adhat otthont. Terveink szerint a teljes földszint szabadon bejárhatóvá válik, így a jövőben könnyebben kapcsolatba léphetünk az épülettel. Helyreállított történeti terek, megújuló fogadóterek, időszakos kiállítások, kávézók, ajándék- és könyvesboltok, gyerekvilág, családközpont és oktatási helyiségek, templom, művészeti galériák, gasztronómia, kapcsolódó kertek, teraszok és kilátópontok várják majd a látogatókat. Egy szinte lehetetlen vállalat is tettünk: bármilyen akadályoztatással

éljen is valaki, legyen lehetősége látogatást tenni az épületben.

Az első emelet funkciója mindig is a szépség és az elegancia volt. Ilyet ma már ritkán fogalmazunk meg. A hauszmanni térsor Európában is páratlan volt, rekonstrukciója szimbolikus döntés is, az épület önazonosságának a kulcsa. A jelenlegi fel fogást, vagyis az önálló épületekre tagolt állapotot felváltja majd a holisztikus térszemlélet. Az a célunk, hogy a palota ne A, B vagy F jelű külön álló épületekből álljon,

hanem váljon újra olyan házzá, amelynek szárnyai vannak: északi szárny, krisztinavárosi szárny, vagy a jellegzetességekre utalva mondhatjuk, hogy báltermi szárny, központi kupola, oktatási-múzeumi terek.

Fontos feladatunk az intuitív közlekedési struktúrák kialakítása is. Egyszerre kell feloldódnunk és elvesznünk az épületben, és egyszerre szükséges kötött bejárési útvonalakat biztosítanunk. A palota méretei lenyűgözőek, ezért a praktikus használatához központi közösségi teret hozunk létre

a kupola alatti területen. Ugyanakkor a decentralizált megközelítést is biztosítjuk, a bejáratok sokaságát tematizálva. Az eredeti kapuk visszaállításával sokkal nyitottabb lesz az épület, ma ezeket a bejáratokat falak zárják el. A harmadik szempont orientációs kérdés: ahol megkezdjük a látogatói útvonalunkat, ugyanoda érkezünk is vissza. Ezen elvárások megvalósítása roppant összetett dolog, azonban ha egyszer kitaláltuk, akkor hosszú távon is jól működtethetővé válik a ház.

A palotaépület megújítása során elsőként az északi kapuzatot állítjuk vissza. Ez volt a fogadószárny, amelyen keresztül egykor lovas kocsival hajtottak be a belső udvarba, majd távoztak a mostani Hunyadi udvar irányába. Megteremtjük a gépjárművel történő áthajtás lehetőségét, így a jövőben ünnepi események fogadóhelyévé is válik az északi szárny. Az épület első emeletén továbbhaladva, a mai raktárcsarnok helyén rekonstruáljuk az egykori nagy tánctermet, amelyből kelet felé kilépve a „Buffet-galérián” keresztül végre újra feltárulhat a dunai panoráma. A jelen állapot abszurd, az egykori piano nobile összes ablakát gipszkarton fal vagy üvegfóliázás takarja. Szintén az első ütemben hozzuk létre azokat a publikus kiállítási tereket, amelyekben a teljes rekonstrukció időtartama alatt az aktualitásokról fogunk beszámolni, tehát hosszú távon is teret adunk a tervezési és építési folyamatok bemutatásának. Az első ütem átadásáig a Hollós kapu és az újjáépített Főörség közötti látogatóközpontban mutatjuk be a rekonstrukció részleteit, többek között makettek segítségével.

> Mi fog történni a kupolával?

Az Országház, a Szent István-bazilika és a Budavári Királyi Palota kupoláinak hármasa újra Budapest éke lesz. Rekonstruáljuk a hauszmanni kupolát, amelynek csúcsát a Szent Korona mása díszítette.

> Köztudott rólad, hogy nagyon sok egyházi megrendelésed van, így gondolom, hangsúlyos számodra a palotában egykor

állt templom kérdése is. Itt is rekonstrukcióban gondolkodtatok?

Az egykor itt állt kápolnát, bár az ostrom után a belső tere szinte ép maradt, teljesen elbontották. Egy templom szükségtelen elpusztítása semmilyen magyarázattal nem menthető fel. A templom újjáépítése a palota rekonstrukciójának funkcionális modellje is egyúttal. Az építészeti értékek újrabeépítése mindaddig hiábavaló, amíg nem tudatosítjuk, hogy az életünket ma már gyökeresen máshogy éljük, mint száz vagy több száz évvel ezelőtt. A korábbi szakrális tér barokk megjelenését rekonstruálhatjuk, ám ez könnyen üressé válhat, hiszen ma a szentmise cselekményeit a II. Vatikáni Zsinat liturgikus konstitúciójának megfelelően végezzük. Tehát a templomot a liturgia mai szabályai és előírásai szerint, az Egyházi Törvénykönyv iránymutatásával építjük újjá. A múlt és a jelen közötti látszólagos feszültséget az építészet oldja fel. Ez az a pont, amikor azt hangsúlyozom, hogy a rekonstrukció múltunk megismerésével és tiszteletével együtt is minden ízében rólunk szól, a máról és a jövőről. Hogyan lehetséges mindezt helyénvaló módon megvalósítani? Természetességgel, leleménnyel, innovációval és akár egy új ikonográfia megfogalmazásával, ahogyan ezt Hauszmann Alajos és elődei is tették.

A kápolnában turisták ezrei pihenhettek majd meg, csendre vágyva vagy a hűvösbe menekülve a nyári kánikulában, elmondva egy rövid imát. Ugyanakkor fizikai helyénél fogva az is feladatunk, hogy a templomtérben kifejezzük a Magyar Királyság mint államforma szakralitással kitüntetett részéhez fűződő kapcsolatunkat. Ez a kapcsolat étellel teli, hiszen ezeréves hagyományaiban élünk. Mária országaként ezért illő, hogy érzéseinket, kötődésünket kifejezésre juttassuk.

> Furcsa, kiszámíthatatlannak tűnő időket élünk, háborúval, gazdasági válsággal. Egy ilyen helyzetben mi lehet a palota újjáépítésének üzenete? Túlzó vállalás, vagy a nemzeti összetartozás egyik szimbólumának megerősítése?